

POLGÁRI JOG

Főszerkesztő:

Dr. MESZLÉNY ARTUR

Szerkesztik:

Dr. BECK SALAMON

Dr. VARANNAI ISTVÁN

A minősítő jogszabályok összeütközései a nemzetközi magánjogban.

Irta: Dr. Szász István, egyetemi m. tanár, a m. kir. igazságügyminiszteriumba beosztott kir. törvényszéki bíró.

(Folytatás.)

V. A jogi minősítések összeütközéseinek esetében alkalmazandó jog meghatározása tekintetében az irodalomban található felfogásokat három csoportba oszthatjuk. 1. Az írók egyik csoportja Bartin alapvető fejtegetései alapján, aki a kérdéssel először foglalkozott,²²⁾ (idetartozik csaknem valamennyi francia²³⁾ és a legtöbb angol²⁴⁾ író), minden olyan esetben, midőn az alkalmazandó jog meghatározása forog kérdésben, a *lex fori* minősítő szabályait tartja alkalmazandónak. 2. Az írók másik csoportja (Despagnet²⁵⁾, Surville et Arthuys,²⁶⁾ Valéry²⁷⁾ szerint ebben az esetben is annak a jogrendszernek a minősítő szabá-

²²⁾ *Bartin*: De l'impossibilité d'arriver à la solution définitive des conflits de lois (Clunet, 1897., 225—255., 466—495., 720—728. lap); összegyűjtve „Études de dr. int. pr. 1899.” cím alatt) és Principes de dr. int. pr. 1930. 221. és köv. l.

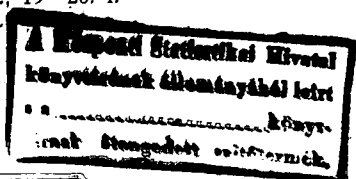
²³⁾ *Pillet-Niboyet*: id. m. 373. és köv. l. L. még a francia irodalomban a következő tanulmányokat: *Despagnet*: Des conflits de lois relatifs à la qualification des rapports juridiques (Clunet, 1898. 253—273.) és Précis de dr. int. pr. 5. kiadás (de Boeck) 353. és 357. lap; *Arminjon*: Les qualifications légales en dr. int. pr. (Revue de dr. int. et de législ. comp. 1923. 272—290. l.)

²⁴⁾ *Lorenzen*: The theory of qualification on the conflict of laws. Col. Law Review. XX. 247. l.

²⁵⁾ *Despagnet*: id. m.

²⁶⁾ *Surville et Arthuys*: 6. kiadás. no. 9. note 1., 19—20. l.

²⁷⁾ *Valéry*: 1. kiadás, no. 379. note, 500—501. l.

lyait kell a bírónak alkalmaznia, amely a szóbanforgó jogviszonyra a *lex fori* nemzetközi magánjogi kollíziós normái értelmében általában irányadó. 3. Az írók harmadik csoportja szerint egy harmadik jog szabályai szerint kell a bírónak az említett esetben a jogviszonyt minősítenie. (Idetartozik Frankenstein elmélete.)

Az említett írók közül a jogi minősítések összeütközéseivel legbehatóbban Bartin, Kahn és Frankenstein foglalkoztak.

A magyar irodalomban eddig senki sem foglalkozott ezzel a kérdéssel és sem Ferenczy, sem Balla könyvében, sem a régebbi általános természetű munkákban nem találtam erre vonatkozóan utalásokat. A magam részéről röviden érintettem már a kérdést a „Szerződő felek jogszabályválasztó joga a nemzetközi kötelmi jogban” cím alatt 1929. évben megjelent monográfiám-ban, de csupán a kötelmi jog szempontjából.²⁸⁾

Bartin és utána csaknem valamennyi francia író, a *lex fori* jogi minősítéseinek alkalmazását azzal indokolja, hogy a minősítő jogszabályok kiegészítik a nemzetközi magánjogi kollíziós normákat, az állam nemzetközi magánjogi rendszerének kiegészítő részei, s amint a kollíziós normák összeütközése esetében alapelv, hogy a bíró sohasem alkalmazhatja külföldi állam nemzetközi magánjogi kollíziós normáját, hanem mindég a saját kollíziós normáit köteles alkalmazni, úgy ez a minősítő szabályok összeütközésére is áll. Ez az alapelv, amely a kollíziós normák nemzeti karakteréből s közvetve az államok függetlenségéből következik, annak következménye, hogy a jogszabályok területi hatályának meghatározása a szuverénítés megnyilvánulási formája: amint az állam nem tűrheti el, hogy más állam szuverén aktusokat végezessen az ő területén, úgy nem tűrheti el azt sem, hogy bíróságai más állam kollíziós normáit alkalmazzák és hogy más állam minősítő szabályai szerint minősítsék az eléjük kerülő perek tárgyát tevő jogviszonyokat.²⁹⁾

Kahn „Gesetzeskollisionen” cím alatt megjelent ugyancsak alapvető értekezésében³⁰⁾ különbséget tesz kifejezett törvényösszeütközések, a kapcsolófogalmak összeütközései és a rejtett törvényösszeütközések között. Kifejezett törvényösszeütközés alatt érti azokat a jogszabályösszeütközéseket, amelyek a különböző államok kifejezett kollíziós normáinak különbözősége következtében állanak elő, rejtett törvényösszeütközések alatt

²⁸⁾ Szerző: A szerződő felek jogszabályválasztó joga a nemzetközi kötelmi jogban. Budapest, 1929. 142. és köv. l. L. még Szerző: Az alkalmazandó jog meghatározása a nemzetközi vételi szerződések-nél. (Magyar Jogászegyleti értekezések. XXI. k. 1930. 113—114. füzet. 5. l.)

²⁹⁾ Bartin: Principes, I. 227. és köv. l.; Pillet-Niboyet: id. m. 376. és köv. l.

³⁰⁾ Kahn: id. m. Jherings Jahrbücher. XXX. 1891. 1—143. l.

pedig azokat, amelyek annak a következményei, hogy a jogviszonyok jogi természete államonként különböző. A törvényösszeütközések ezen utolsó csoportja akkor is fenn fog maradni, ha a nemzetközi magánjogi szabályok az egyes államokban azonosak lesznek, és mindaddig fenn fog maradni, amíg a földön különböző jogrendek fognak fennállani.

Frankenstein szerint minden ember primér a saját hazája jogának és minden dolog annak az államnak a jogának van alávetve, amelynek területén fekszik. Ez a tétel Frankenstein szerint nem tétele nemzetközi jogi szabály, csupán apriorisztikus axioma, „népszichológiai dedukció útján nyert tudományos megállapítás”, amely a jog fogalmából és természetéből következik. Az az állam, amelynek a fenti axioma értelmében primér hatásköre van a jogviszony szabályozására, szekundér kapcsolással a jogviszonyt egy másik jogrend uralmának is alávetheti. *A primér irányadó jogrendszer irányadó Frankenstein szerint a jogviszony jogi minősítése tekintetében.*³¹⁾ Ha ez a primér irányadó jogrendszer nemzetközi magánjogi szabályai útján egy másik jogrendszer uralmának veti alá a személyt vagy dolgot és ha ennek a szekundér irányadó jogrendszernek mások a minősítő szabályai, úgy kutatni kell a célt, amelyet a primér irányadó jog ezzel a szekundér kapcsolással el akart érni; hogy a minősítő szabályok összeütközésének esetében a szekundér irányadó jog minősítő szabályait előnyben akarta-e részesíteni vagy sem. A valószínűség azonban amellett szól, hogy a primér irányadó jog a jogviszony minősítését magának akarta fenntartani.

Az említett írók a minősítő szabályok összeütközésével kapcsolatos több problémára rávilágítottak s nagyban hozzájárultak ahhoz, hogy a nemzetközi magánjog e talán legnehezebb problémájára fény deríttessék. Mindazonáltal minden megállapításukat, sőt fejtegetéseik eredményeit a maguk egészében teljesen nem oszthatom. 1. Despagnet, Surville és Arthuys, Valéry felfogását, amely szerint a *jogviszonyra általában irányadó jog* minősítései szerint kell a bírónak a jogviszonyt minden esetben minősítenie, ebben az alakjában nem oszthatom, mert nem lehet minden esetben ennek a jogrendszernek a minősítő szabályait alkalmazni, így különösen akkor nem, midőn az alkalmazandó jog meghatározása forog kérdésben, mikor a jogviszony jogi minősítésétől függ az alkalmazandó jogrendszer meghatározása. Ebben az esetben ez a felfogás circulus vitiosushoz vezet s így a jogi minősítések összeütközését megoldhatatlanná teszi. 2. Bartinnek és a francia és angol írók nagy többségének a *lex fori* minősítő szabályainak alkalmazására konkludáló elméletét az alább kifejtendő okokból szintén nem oszthatom teljesen, mindentől eltekintve már azért sem, mert a szuverénítás fogal-

³¹⁾ Frankenstein: id. m. I. 273. és köv. l.

mával való operálást nem tartom helyesnek, miután szerintem egyáltalában nem zárja ki a szuverénítás fogalma azt, hogy a bíró a saját törvényhozójának parancsa következtében más állam kollíziós normáit és minősítő szabályait alkalmazza. Különösen áll ez ma, mikor a szuverénítás régi fogalma a modern nemzetközi irodalomban teljesen átértékelődött s lassankint teljesen kiküszöböltetik. 3. Frankenstein elmélete viszont áll és megdől az egyes magánjogi jogrendek uralmi szférája apriorisztikus és axiomatikus elhatárolásának a helyességével, ami rendszerének kiinduló pontja. Frankenstein feltételezi, hogy minden állam apriori, szükségképpen az állampolgársági alapelv alapján áll. Ez oly megállapítás, amelynek tekintetében Frankenstein a bizonyítékokkal adós maradt és adósnak is kellett maradnia. Aki ebben az axiomában nem hisz, már pedig én nem hiszek benne, az Frankenstein elméletét, bármennyire logikusan felépített legyen is az, nem fogadhatja el.

VI. A kiindulópontnak a jogi minősítések tekintetében alkalmazandó jogrendszer meghatározásánál szerintem annak az alapelvnek kell lennie, hogy a *jogi fogalmakat mindég abból a jogból kell vennünk, amelynek uralma alatt a jogviszony áll, amelynek jogszabályai a kérdéses jogi fogalmakhoz fűződő jogi hatásokat meghatározzák*. Ha a magyar nemzetközi magánjog értelmében a jogviszonyra az amerikai jog szabályai irányadók, akkor a bírónak az amerikai jog fogalmaiban kell gondolkoznia. A jogalkalmazás — amint fentebb kifejtettem — abból áll, hogy a bíró a tényállást határozott jogi fogalmak alá szubszumálja és a törvényben megállapított jogi hatásokat a tényállással összekapcsolja. Már most lehetséges-e, hogy a jogi fogalmat, amely alá a tényállás szubszumálendő, a bíró más jogrendszerből vegye, mint amelynek jogszabályai ahhoz a jogi fogalomhoz fűződő jogi hatásokat meghatározzák? Ha a jogi fogalmakat és a hozzájuk fűződő jogi hatásokat különböző jogrendszerekből merítenénk, a kettőjük között szükségképpen fennálló összhang megbomlanék, mert hiszen a törvényhozó a tényálláshoz fűződő jogi hatásokat éppen a *saját* jogi fogalmaira szabta.

A fentiekből következik, hogy *mihelyt meghatároztuk a jogviszonyra alkalmazandó jogot, ennek a minősítő szabályait irányadók a jogviszonyra*. De ez csak akkor áll, ha már meghatároztuk az alkalmazandó jogot. Amíg ez nem történt meg, amíg éppen arról van szó, hogy a konkrét jogviszonyra milyen jog nyerjen alkalmazást, addig ennek a jogrendszernek a minősítései nem lehetnek irányadók, mert ez circulus vitiosushoz vezetne, tekintve, hogy a jogi minősítéstől függ az alkalmazandó jog meghatározása. Amíg az irányadó jogot nem határoztuk meg, amíg ennek a meghatározásáról, vagyis *amíg az alkalmazandó kollíziós norma meghatározásáról van szó, csak annak a*

jogrendszernek a jogi minősítései lehetnek a bíróra irányadók, amelynek jogszabályai a jogi minősítéshez azt a jogi hatást fűzik, hogy a szóbanforgó tényállásra külföldi jog alkalmaztassék, vagyis amelynek jogszabályai maguk az alkalmazandó kollíziós normák. A kollíziós norma — amint fentebb kifejtettem — négy elemből áll: 1. a jogi fogalom megjelöléséből, amely alá a tényállás szubszumálandó, 2. a kapcsoló fogalom megjelöléséből; 3. a kapcsoló fogalom jogi tartalmának meghatározásából (ez a kollíziós norma tényállása), végül 4. a tényálláshoz fűződő jogi hatás meghatározásából. A kollíziós norma ezen elemei (a jogi fogalom, kapcsolóelv és jogi hatás) csak egy és ugyanabból a jogrendből meríthetők, ami másszóval annyit tesz, hogy a bírónak abban az esetben, ha a jogi minősítés a kollíziós norma alkalmazásának feltétele, annak a jogrendszernek a minősítő szabályai szerint kell minősítenie a jogviszonyt, amelynek kollíziós normáját alkalmazza.

Ha már most csak ezt az utóbbi esetet, azt az esetet vesszük szemügyre, mikor a jogi minősítés a kollíziós norma alkalmazásának feltétele, kérdés, mely jogrendszer kollíziós normáit köteles a bíró alkalmazni, a saját jogrendszerének, a lex forinak vagy egy más jogrendszernek a kollíziós normáit? A felelet attól függ — s itt látszik e két probléma szoros kapcsolata — hogy elfogadjuk-e a *renvoi* alapelvét vagy sem? *Ha a törvényhozó elfogadta a tovább- és visszautalás alapelvét, a bíró a saját kollíziós normáin és minősítő szabályain kívül annak a jogrendszernek a kollíziós normáit s ennek következtében annak a jogrendszernek a minősítő szabályait is köteles alkalmazni, amelyre a lex fori utaló szabálya utal.* Így például az 1894: XXXI. t.-c. (Ht.) 108. §-a esetében a házasság fogalmát nemcsak a magyar jog, hanem a felek mindegyike hazai jogának a minősítő szabályai szerint is kell meghatározni, feltéve, hogy a házastársak *lex patriae*-ja, p. o. az angol jog által alkalmazandónak rendelt külföldi jogok (p. o. a *lex domicilii*) kollíziós normái ismét tovább nem utalnak, mely esetben ez utóbbiak minősítő szabályai is alkalmazandók. Ezzel szemben, *ha a törvényhozó nem fogadta-e el a renvoi alapelvét, egyedül a lex fori kollíziós normái, s ennek következtében egyedül a lex fori minősítő szabályai alkalmazandók.* Ebből is látjuk, hogy a *renvoi* alapelvének alkalmazása gyakorlati szempontból a jogi minősítések tekintetében is milyen nehézségekhez vezet, s ez is érv a *renvoi* alkalmazása ellen.³²⁾

³²⁾ Ugyanezt a felfogást vállottam a Szerződő felek jogszabályválasztó jogáról írott többször idézett tanulmányomban is, amelyben általában a *renvoi* alapelve ellen s így a lex fori minősítő jogszabályainak alkalmazása mellett foglaltam állást. (id. m. 142. és köv. l.) Ugyanígy Szerző: Az alkalmazandó jog meghatározása a nemzetközi vételi szerződéseknél. (Magyar Jogászegyleti Értekezések. XXI. 1930. 113—114. füzet. 5. l.)

Több jogrendszerhez kapcsolódó ugyanazt a tényállást tehát a bírónak mindég több jogrendszer szerint kell minősítenie. Ha a bíró nem fogadta el a renvoi alapelvét, először minősítenie kell a tényállást a *lex fori* szerint s a megtörtént minősítés alapján kell meghatározni az alkalmazandó jogot. Ha már az alkalmazandó jogot meghatározta, ez *utóbbinak* a jogszabályai szerint kell minősítenie ugyanazt a tényállást, ami esetleg teljesen más eredményre fog vezetni, mint a *lex fori* szerint történt minősítés. Ha ellenben a bíró elfogadta a renvoi alapelvét, mint p. o. a francia bírói gyakorlat s a mi házassági törvényünk is általában elfogadta, akkor még több jogrendszer minősítő szabályait is köteles alkalmazni. Először el kell döntenie a francia bírónak a *lex fori*, a francia jog szerint például azt, hogy a holland jognak a holográf végrendelet készítését tiltó rendelkezése a végrendelező képesség korlátozásának tekintendő-e és így a végrendelező perszónalstatutumuma szerint igazodik-e vagy pedig alaki kérdés, amelyre a *locus regit actum* elv irányadó. Ha eldöntötte, hogy alaki kérdésnek tekintendő és ennek alapján meghatározta az alkalmazandó jogot, amely a francia jog szerint a *lex loci actus*, p. o. az angol jog, újra kell minősítenie ugyanezt a rendelkezést az angol jog szerint, amely — tegyük fel — ugyanezt a rendelkezést a végrendelező-képesség korlátozásának minősíti és a *lex domicilii*, p. o. az olasz jog uralmának veti alá. Az olasz jog — tegyük fel — ismét alaki kérdésnek minősíti ezt a rendelkezést és ismét az angol jog szabályait rendeli alkalmazandóknak. És így ismét eljutottunk a híres *circulus vitiosus*hoz, amely a renvoi elfogadásának szükségképpeni következménye. De tegyük fel, hogy ha nem is jutnánk el a konkrét esetben a *circulus vitiosus*hoz, hanem az olasz jog a végrendelező-képesség korlátozásának minősíténé a holland jog tiltó rendelkezését és a végrendelező hazai jogát, a *lex patriae* tekintené arra irányadónak, még ebben az esetben is az olasz jog és azután a holland jog szerint kellene minősítenie a francia bírónak a szóbanforgó rendelkezést és csak azután deklarálna a végrendeletet érvénytelennek. Hogy ez a rendszer komplikáltsága mellett a gyakorlati élet követelményeinek nem felel meg, az azt hiszem, nehezen vitatható.

A fenti szabályok természetesen csak akkor állanak, ha a bíró nemzetközi magánjogi rendszerében nincs oly kifejezett törvényi vagy szokásjogi különös szabály, amely szerint a kollíziós normák alkalmazásának előfeltételét képező minősítések is egy bizonyos, a *lex fori*tól különböző jogrendszer minősítő szabályai szerint minősítendők. Ilyen szabályt találtunk Quebec és Lichtenstein polgári törvénykönyvében. Sőt még akkor sem szabad a bírónak mindjárt a *lex fori* minősítő szabályait alkalmaznia, ha nincs a tekintetbe jövő jogterületen oly kifejezett

szabálya a törvényhozójának, amely megjelöli a jogi minősítésekre irányadó jogot, hanem előbb kutatnia kell, hogy más jogterületen nincs-e hasonló szabálya s hogy analógia útján a jogszabály céljának megfelelően az a szóbanforgó esetben nem alkalmazandó-e.

Például a magyar bírónak az 1925: VI. t.-cikkbe iktatott magyar-román egyezmény 9. cikke 1. bekezdésének és az 1930: XXXIX. t.-cikkbe iktatott magyar-jugoszláv egyezmény 16. cikke 2. bekezdésének szabályát, amelynek értelmében a hagyatéki tárgyak ingó vagy ingatlan természete tekintetében nem a *lex fori*, hanem a *lex rei stae* minősítő szabályai irányadók, — nézetem szerint — nemcsak a román és jugoszláv viszonylatban, hanem analógia útján oly esetekben is kell alkalmaznia, amelyekben a nevezett egyezmények rendelkezései nem nyernek alkalmazást.

VII. Fejtegetéseim során tehát arra az eredményre jutottam, hogy abban az esetben, midőn a kollíziós norma alkalmazásának feltétele a jogviszony jogi minősítése, amikor az alkalmazandó jog meghatározása forog kérdésben — nevezük ezt az esetet a jogviszony *primér minősítésének* — ebben az esetben annak a jogrendszernek a minősítő szabályait köteles a bíró alkalmazni, *amelynek a kollíziós normáit kell alkalmaznia*; ezzel szemben abban az esetben, midőn a kollíziós norma útján már meghatározta az alkalmazandó jogot — nevezük ezt a jogviszony *szekundér minősítésének* — annak a jogrendszernek a minősítő szabályait, *amelynek az anyagi magánjogi szabályai a jogviszonyra általában irányadók*. Ez a szabály. *Nincsenek-e e szabály alól kivételek?* A szekundér minősítések esetében nem lehetnek kivételek, ez kétségtelen. Kérdés csupán, hogy a primér minősítés esetében van-e kivétel?

A nemzetközi magánjogi irodalomban egyedül *Bartin* foglalkozott behatóan ezzel az utóbbi kérdéssel.³⁹⁾ *Bartin* szerint a *lex fori* minősítő szabályainak alkalmazását kimondó szabály alól *három* kivétel állapítandó meg: 1. a szekundér minősítő szabályok a jogviszonyra *szabály szerint irányadó* jogrendből meritendők; 2. a felek jogszabályválasztó jogának, az akaratlan autonómia alapelveinek, vagyis a kötelmi jogügyletek és (a francia jog szerint) a házassági vagyonjog területén is, a minősítő szabályok a felek részéről kifejezetten vagy hallgatólagosan *választott jogból* meritendők; 3. a jogviszony tárgyát tevő dolog ingó vagy ingatlan természetének kérdése a *lex rei stae* minősítő szabályai szerint bírálendő el.

ad 1. E kivételek közül csupán az utóbbi kettővel kell foglalkoznom, mert az elsővel már fentebb foglalkoztam, s erre csak azt kell megjegyeznem, hogy *Bartin* csak annyiban téve-

³⁹⁾ *Bartin*: Etudes 1899. és Principes. 1930. 231. és köv. l.

dett, amennyiben ezt *kivételnek* minősítette — amit különben később maga is belátott³⁴⁾ — holott éppen ez a szabály és éppúgy következik a fentismertetett alapelvünkből, mint a jogviszony primér minősítésénél a *lex fori* minősítő szabályainak az alkalmazása.

ad 2. Nem oszthatom Bartinnak a második kivétellel kapcsolatban elfoglalt álláspontját sem. A felek jogszabályválasztó jogának általában a jogügyleteknek területén a fentkifejtett alapelvek éppúgy érvényesülnek, mint a jogrendszer egyéb területén. Fentebb idézett monografiámban kifejtettem, hogy a külföldi jog alkalmazásának a kikötése nem jelenti a jogügyletnek külföldi jogrendszer uralma alá helyezését, hanem az *ügylet jogi hatásainak közvetett meghatározását*, az ügylet jogi hatásainak meghatározása céljából *brevitatis causa* utalást valamelyik külföldi jog belső anyagi jogszabályainak tartalmára.³⁵⁾ Ebből következik, hogy a felek részéről kikötött jog szabályai csak a *diszpozitív jog* területén nyernek alkalmazást, ahol a felek szabadon meghatározhatják ügyletük jogi hatásait, és nem a *kógens jog* területén, ahol ez a jog őket nem illeti meg; továbbá, hogy a felek nemcsak a kötelmi jog, hanem az öröklési, dologi, családi és személyi jog területén is meghatározhatják az alkalmazandó jogot, mindenütt, ahol diszpozitív természetű jogszabályok vannak.³⁶⁾ Hogy melyik jogszabály diszpozitív és melyik kógens természetű, hogy mik annak a területnek a határai, ahol a felek részéről választott jog szabályai alkalmazást nyernek, azt a bíró nemzetközi magánjogi szabályai értelmében a felek akaratától függetlenül alkalmazandó jog szabályai, amint ott neveztem, a *jogügylet törvénye* szabja meg.³⁷⁾

Hogy már most a felek jogszabályválasztó jogát így fogjuk fel, a minősítő jogszabályok összeütközése esetében irányadó jog meghatározásánál a fentebb ismertetett alapelvek a jogügyletek területén is minden további nélkül alkalmazandók. Ha a felek kikötötték a jogügyletükre alkalmazandó jogot, nemcsak egyes jogszabályok, hanem az egész külföldi jog alkalmazását, akkor a jogviszony — mint idézett monografiámban kifejtettem — több jog szerint bírálendő el.³⁸⁾ A diszpozitív jog vagyis — egyes kivételekre nem tekintve — az ügylet jogi hatásai területén: a felek részéről választott jog; a kógens jog, vagyis elsősorban az ügylet anyagi érvényességi kellékei területén: a bíró

³⁴⁾ *Bartin*: Principes: I. 231. és 234. l.

³⁵⁾ *Szerző*: id. m. 77. és köv. l.

³⁶⁾ L. bővebben *Szerző*: id. m. 82. és köv. l.

³⁷⁾ L. bővebben *Szerző*: id. m. 152. és köv. l.

³⁸⁾ *Szerző*: id. m. 196. és köv. l. L. még: *Szerző*: Az alkalmazandó jog meghatározása a nemzetközi vételi szerződéseknél. (Magyar Jogászegyleti Értekezések. XXI. 1930. 113—114. füzet. 3—6. l.)

nemzetközi magánjogi rendszere értelmében a felek akaratától függetlenül alkalmazandó jog, a jogügylet törvénye; és bizonyos kérdések tekintetében, így, hogy kiterjed-e a felek rendelkező joga a kógens jogszabályok területén alkalmazandó jog meghatározására is, hogy mi a szerepe a közrendi fenntartásnak, stb.: a *lex fori* szabályai irányadók. Ezenkívül más jog szerint bírálandó el az ügylet alaki érvényessége, ami szintén a kógens jog területéhez tartozik s amire a *locus regit actum* elv az irányadó, és más jog szerint a felek jog- és cselekvőképességének kérdése is, ami szintén a kógens jog területéhez tartozik és a legtöbb jogrendszer szerint a hazai jog uralma alatt áll.

Aszerint már most, hogy a minősítő szabályok primér vagy szekundér összeütközésével állunk szemben, más lesz a megoldás. A minősítő szabályok *primér* összeütközése esetében, amikor a jogviszony jogi minősítésétől függ az alkalmazandó jog meghatározása, tehát abban a kérdésben, hogy a felek rendelkező joga milyen körben érvényesülhet, hogy a *per* tárgyát tevő kérdés alaki kérdés-e, a felek jog- és cselekvőképességéhez tartozik-e vagy pedig az ügylet jogi hatásainak és anyagi érvényességi kellékeinek területéhez, annak a jognak a minősítő szabályait kell a bírónak alkalmaznia, *amelynek kollíziós normáit köteles alkalmazni*. A minősítő szabályok *szekundér* összeütközésének esetében viszont annak a jognak a minősítő szabályait, amelynek anyagi magánjogi szabályait azon a területen, ahová a kérdés tartozik, alkalmazza. Tehát ha a kérdés a jogi hatások területéhez tartozik, a felek részéről választott jog minősítő szabályát; ha az anyagi érvényesség, tehát a kógens jog területéhez tartozik a kérdés, a jogügylet törvényének minősítő szabályát; a *lex loci actus* minősítő szabályát, ha alaki természetű a kérdés; és a *lex patriae* minősítő szabályait, ha a felek jog- és cselekvőképességéhez tartozónak minősítette azt megelőzően.

ad 3. A fentemlített harmadik kivétel szerint az a kérdés, hogy valamely dolog ingó vagy ingatlan természetű-e, a *lex rei sitae* minősítő szabályai szerint bírálandó el. Bartinnek ezt a tételt³⁹⁾ a legtöbb nemzetközi magánjogi író osztja,⁴⁰⁾ s aminőt látjuk, támogatják ezt a fentismertetett nemzetközi egyezmények rendelkezései is. Az írók kiterjesztik ezt a tételt arra az

³⁹⁾ *Bartin*: Principes I. 236.

⁴⁰⁾ *Walker*: Int. Privatrecht. 4. kiad. 1926. 317. és a 319. l. 2. jegyzetében idézett írók: *Unger*: System des österr. allg. Privatrechts. I. (1856.) 175. l.; *Schaeffner*: Entwicklung des int. Privatrechts. 1841. 66. l. 1. jegyzet; *Asser-Rivier*: Elements de dr. int. privé ou de conflit des lois. 1884. No. 45.; *Weiss*: Traité élémentaire de dr. int. privé 2. kiad. 1890. 764. l.; *Story*: Commentaries on the conflict of laws. 2. kiad. 1841. 8. kiad. 1893. 447. §.; *Foelix-Demangeat*: Traité du dr. int. privé 1866. No. 64. 2. jegyzet.

esetre is, mikor valamely *vagyon tárgy, vagy ingó* vagy ingatlan természete forog kérdésben.

A *lex rei sitae* alkalmazását Bartin azzal indokolja, hogy a forgalom, a dologi ügyletek biztonságának a szempontja kívánja, hogy a dolog ingó vagy ingatlan természete még akkor is, ha az irányadó jog meghatározása forog kérdésben, ugyanaszerint a jog szerint bíráltság el, mint amely a dologi jogokra irányadó.

Bartinnak és a nemzetközi magánjogi írók csaknem összességének ezt a felfogását szintén nem oszthatom, még pedig az alábbi indokokból.

A dolgok ingó vagy ingatlan minősége nem természetadta sajátysága a dolgoknak. Hogy a vad az erdőben, a hal a vízben, a gyümölcs a fán, hogy az építményi jogok ingók vagy ingatlanok-e, azt a különböző jogrendszerek különbözőképpen szabályozzák. Így különböző a tartozék jogi szabályozása is. Az ingatlan a maga egészében nem áll másból, mint a természetük-nél fogva ingó dolgok véghetetlen sokaságából, amelyek részben többé-kevésbé szilárdan össze vannak növe egymással, részben minden organikus kapcsolat nélkül csupán a nehézség törvénye által tartatnak össze. Az ingó és ingatlan minőség tehát relatív tulajdonságok, melyek tartalmukat a törvényhozótól nyerik.

Ha a jogviszony szekundér minősítésével kapcsolatban merül fel a jogviszony tárgyát tevő dolog ingó vagy ingatlan jellege meghatározásának a szükségessége, amikor tehát már meghatároztuk a jogviszonyra irányadó jogot és ez a *lex rei sitae*, akkor a *lex rei sitae* szerint kell minősítenie a bírónak a dolog ingó és ingatlan természetét is. Ez azonban nem kivétel, hanem a fenti általános alapelvünkből következik. Megjegyzendő azonban, hogy az a kérdés, hogy valamely dolog ingó vagy ingatlan természetű-e — mint Bar helyesen megjegyzi — nem tisztán dologjogi kérdés, hanem nem egyéb, mint összefoglaló megjelölése annak, hogy a dologra egy csomó jogszabály nyerjen alkalmazást, azok a jogszabályok, amelyek egyébként ingatlanokra vagy ingókra alkalmazást nyernek.⁴¹⁾ Ennek következtében — helyesen jegyzi meg Stobbe⁴²⁾ — a jogviszony szekundér minősítésével kapcsolatban sem oldható meg ez a kérdés mindég a *lex rei sitae* minősítő szabályai szerint, hanem aszerint a jog szerint, amely szerint a szóbanforgó jogi vonatkozás elbírálandó.

Ugyancsak a *lex rei sitae* minősítő szabályait kell alkalmaznunk akkor is, ha a jogviszony primér minősítéséről van

⁴¹⁾ Bar: Theorie und Praxis des int. Privatrechts. 2. kiad. 1889. I. 622. l.

⁴²⁾ Stobbe: Deutsches Privatrecht I. 32. és 63. §§.

szó, mikor a dolog ingó vagy ingatlan minősítésétől függ az alkalmazandó jog meghatározása, ha a bíró nemzetközi magánjogi törvényei a konkrét esetben kifejezetten így rendelkeznek, vagy analogia útján a törvényhozója ily irányú szándékát a bíró más törvényes rendelkezésből levezetheti. Ez sem kivétel azonban a fenti általános szabály alól, hanem egyszerű következménye a fent kifejtetteknek. Ha azonban a bíró államának jogrendjében nincs ilyen kifejezett vagy analogia útján nyert szabály, ha a bírónak „freie Rechtsfindung“ útján magának kell megkeresnie a jogi minősítésre alkalmazandó jogot — és éppen ekkor akarja Bartin a *lex rei sitae* alkalmazni — akkor csak annak a jognak a minősítő szabályai alkalmazhatók, amelynek a kollíziós normáit köteles alkalmazni. Ebben az esetben annak a jognak a minősítő szabályai, amelynek anyagi magánjogi szabályai a jogviszonyra irányadók, nem jöhetnek tekintetbe, mert ez *circulus vitiosus*hoz vezetne, tekintve, hogy éppen a dolog ingó vagy ingatlan minőségétől függ az irányadó jog meghatározása. Ebben az esetben arról van szó, hogy a nemzetközi magánjogi norma az ő kapcsoló fogalmát miként akarja érteni, miképpen akarja szabályozva látni. Ezt pedig csak az a törvényhozó mondhatja meg, mely a kollíziós normát felállította. Helyesen jegyzi meg Kahn, ha ennek a helyébe egy nemzetközi magánjogi szubstitúciós normát helyettesítünk be, akkor nem *kiegészítjük* a törvényhozót, hanem *korrigáljuk*.⁴³⁾ A dolog ingó vagy ingatlan minősége épp olyan kapcsoló fogalom, mint a teljesítő hely; a lakóhely, a szerződés megkötésének helye, semmi ok sincs arra, hogy azt másként bíráljuk el, mint az utóbbiakat. A forgalom, a dologi jogi tranzakciók biztonságának szempontja ezt nem indokolja, annál kevésbbé, mert — mint láttuk — a dolog ingó vagy ingatlan minősége nem csupán a dologi jog területén releváns.

Ugyanez áll arra az esetre is, ha nem a dolog, hanem a *vagyontárgy* ingó vagy ingatlan minőségének a meghatározása forog kérdésben. Hogy valamely vagyontárgy ingó vagy ingatlan természetű-e, azt mindig aszerint a jog szerint kell elbírálni, amelynek a szóbanforgó jogi vonatkozás az uralma alatt áll. Ennek következtében ha ez a kérdés a vagyontárgy primér minősítésénél, a nemzetközi magánjog kollíziós normájának a területén merül fel, aszerint a jog szerint, amelynek a nemzetközi magánjog kérdései mint ilyenek alá vannak vetve.⁴⁴⁾

⁴³⁾ Kahn: id. m. 87. l.

⁴⁴⁾ Kahn: id. m. 91. és köv. l.